

BELGISCHE KAMER VAN
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS

20 maart 2002

WETSONTWERP
betreffende de euthanasie

AMENDEMENTEN

Nr. 96 VAN DE HEREN **VAN PARYS, VANDE WALLE, GOUTRY** EN MEVROUW **SCHAUVLIEGE**

Art. 4

In § 2, tweede lid, 1°, de eerste zin vervangen als volgt:

«een andere arts raadplegen over het verzoek van de patiënt. De geraadpleegde arts gaat na of de voorwaarden bedoeld in het eerste lid vervuld zijn.»

VERANTWOORDING

De wilsverklaring tot het opzettelijk levensbeëindigend handelen in geval de patiënt niet langer bij bewustzijn is, kan enkel waarde hebben als de patiënt zich in een medisch uitzichtloze toestand bevindt van aanhoudende, onbehandelbare en ondraaglijke pijn, en het verzoek vrijwillig, overwogen en herhaald is, en niet tot stand is gekomen als gevolg van enige externe druk.

Voorgaande documenten :

Doc 50 **1488/ (2001/2002)** :

001 : Ontwerp overgezonden door de Senaat.
002 tot 006 : Amendementen.

CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS
DE BELGIQUE

20 mars 2002

PROJET DE LOI
relatif à l'euthanasie

AMENDEMENTS

N° 96 DE MM. **VAN PARYS, VANDE WALLE, GOUTRY** ET MME **SCHAUVLIEGE**

Art. 4

Au § 2, alinéa 2, 1°, remplacer la première phrase par la phrase suivante:

« consulter un autre médecin au sujet de la demande du patient. Le médecin consulté vérifie si les conditions visées à l'alinéa 1er sont remplies. »

JUSTIFICATION

La déclaration anticipée par laquelle le patient demande à être euthanasié s'il a perdu conscience ne peut être valable que si celui-ci se trouve dans une situation médicalement sans issue de souffrance constante, insupportable et incurable et que si la demande est formulée de manière volontaire, réfléchie et répétée et ne résulte pas d'une pression extérieure.

Documents précédents :

Doc 50 **1488/ (2001/2002)** :

001 : Projet transmis par le Sénat.
002 à 006 : Amendements.

Het is immers onaanvaardbaar dat de grondwaarborgen bij een wilsonbekwame patiënt minder stringent zouden zijn dan bij een wilsbekwame patiënt.

Nr. 97 VAN DE HEREN VAN PARYS, VANDE WALLE, GOUTRY EN MEVROUW SCHAUVLIEGE

Art. 4

In § 2, eerste lid, het tweede en derde streepje vervangen als volgt :

« – in een comateuze toestand verkeert die volgens de stand van de wetenschap onomkeerbaar is; ».

VERANTWOORDING

Een overgrote meerderheid van de leden van de kamercommissie Volksgezondheid steunt de aanbeveling dat de wilsverklaring alleen van toepassing is wanneer de patiënt, volgens de stand van de wetenschap, op onomkeerbare wijze niet meer bij bewustzijn is en dat de wilsverklaring daarentegen niet geldt wanneer de patiënt slechts op onomkeerbare wijze wilsonbekwaam is geworden. Er kan niet worden ingegaan op een in een wilsverklaring vastgesteld verzoek tot euthanasie bij dementie; de leden willen hiermee de onduidelijkheid opheffen die de Senaat heeft gelaten rond « *de onomkeerbare toestand van niet-bewustzijn* » en duidelijk stellen dat het enkel om onomkeerbare comateuze patiënten kan gaan. Deze aanbeveling impliceert dat het wetsontwerp op dat punt moet worden gewijzigd.

Nr. 98 VAN DE HEREN VAN PARYS, VANDE WALLE, GOUTRY EN MEVROUW SCHAUVLIEGE

Art. 4

Het eerste lid van § 2 vervangen als volgt:

« § 2. Wanneer een behandelende arts, die euthanasie toepast overeenkomstig een wilsverklaring zoals bepaald in § 1, zich wil beroepen op de noodtoestand dient hij zich ervan te verzekeren dat de volgende bijzondere voorwaarden cumulatief zijn vervuld:

1° hij heeft de in deze wet voorgeschreven voorwaarden en procedures nageleefd;

2° de patiënt lijdt aan een ernstige en ongeneeslijke, door ongeval of ziekte veroorzaakte aandoening;

3° de patiënt is niet meer bij bewustzijn en deze toestand is volgens de stand van de wetenschap onomkeerbaar;

4° de patiënt lijdt niet aan dementie of een vergelijkbare ziekte;

Il est en effet inacceptable que les conditions fondamentales soient moins strictes pour un patient incapable de manifester sa volonté que pour un patient capable de le faire.

N° 97 DE MM. VAN PARYS, VANDE WALLE, GOUTRY ET MME SCHAUVLIEGE

Art. 4

Au § 2, alinéa 1er, remplacer le deuxième et le troisième tiret par le tiret suivant:

« – est dans un coma qui, dans l'état actuel de la science, est irréversible; ».

JUSTIFICATION

La plupart des membres de la Commission appuient la recommandation qui préconise que la déclaration anticipée ne vaille que lorsque le patient se trouve dans un état d'inconscience qui, dans l'état actuel de la science, est irréversible et qu'elle ne soit en revanche pas valable si l'incapacité du patient de manifester sa volonté est irréversible. On ne peut tenir compte d'une déclaration anticipée demandant l'euthanasie qui a été formulée dans un état de démence. Les membres entendent par là lever le flou dans lequel le Sénat a laissé la notion de « situation irréversible d'inconscience » et préciser clairement qu'il ne peut s'agir que de patients se trouvant dans un coma irréversible. Cette recommandation implique que le projet de loi soit modifié sur ce point.

N° 98 DE MM. VAN PARYS, VANDE WALLE, GOUTRY ET MME SCHAUVLIEGE

Art. 4

Remplacer le § 2, alinéa 1er, par la disposition suivante:

« § 2. Lorsqu'un médecin traitant qui pratique une euthanasie conformément à une déclaration anticipée, telle que prévue au § 1er, souhaite invoquer l'état de détresse, il s'assure que toutes les conditions particulières suivantes sont remplies de manière cumulative:

1° il a respecté les conditions et procédures prescrites par la présente loi;

2° le patient est atteint d'une affection accidentelle ou pathologique grave et incurable;

3° le patient est inconscient et sa situation est irréversible selon l'état de la science;

4° le patient ne souffre pas de démence ou d'une maladie similaire;

5° de patiënt bevindt zich niet in een staat van ernstige geestesstoornis of zwakzinnigheid.».

VERANTWOORDING

De noodtoestand is de enig aanvaardbare rechtsfiguur die het conflict van plichten kan oplossen in hoofde van de arts en tevens verenigbaar kan zijn met artikel 2 van de E.V.R.M.

Tevens dient uitdrukkelijk te worden bepaald dat alle voorgestelde voorwaarden cumulatief dienen te worden nageleefd.

Tony VAN PARYS (CD&V)
Joke SCHAUVLIEGE (CD&V)
Luc GOUTRY (CD&V)
Jos VANDE WALLE (CD&V)

Nr. 99 VAN DE HEREN **VAN PARYS, VANDE WALLE**
EN MEVROUW **SCHAUVLIEGE**

Art. 4

In § 2, tweede lid, de inleidende zin vervangen als volgt:

«Onverminderd de naleving van de voorwaarden bepaald in vorig lid, moet de arts vooraf en in alle gevallen :».

VERANTWOORDING

Het staat de arts vrij om, binnen de grenzen van het beroepsgeheim, bijkomende personen te raadplegen of wetenschappelijke publicaties er op na te slaan. Het is echter juridisch-technisch onaanvaardbaar dat de arts bijkomende voorwaarden zou kunnen verbinden aan de handeling van euthanasie. Het is aan de wetgever om de voorwaarden op te sommen waaronder een bepaalde handeling niet als een misdrijf kan worden gekwalificeerd. De arts die van mening is dat hij niet tot euthanasie kan overgaan, ook al zijn alle in de wet opgesomde voorwaarden vervuld, heeft het volste recht om te weigeren. Dat geeft hem echter niet het recht om zelf bijkomende voorwaarden aan de handeling te stellen. Professor Herman Nys merkte dit zeer terecht op tijdens de hoorzittingen.

Tony VAN PARYS (CD&V)
Joke SCHAUVLIEGE (CD&V)
Jos VANDE WALLE (CD&V)

5° le patient ne se trouve pas dans un état grave de déséquilibre mental ou de débilite mentale.».

JUSTIFICATION

L'état de détresse est la seule figure juridique acceptable qui permette de résoudre le conflit entre les devoirs qui s'imposent au médecin, et qui soit en outre conciliable avec l'article 2 de la CEDH.

Il y a lieu de prévoir également que toutes les conditions proposées doivent être respectées de manière cumulative.

N° 99 DE MM. **VAN PARYS, VANDE WALLE** ET MME **SCHAUVLIEGE**

Art. 4

A § 2, alinéa 2, remplacer la phrase introductive par:

«Sans préjudice de l'observation des conditions visées à l'alinéa précédent, le médecin doit, préalablement, et en toute circonstance :».

JUSTIFICATION

Dans les limites du secret professionnel, le médecin est libre de consulter des personnes ou des publications scientifiques supplémentaires. Sur le plan juridico-technique, il est cependant inacceptable que le médecin puisse subordonner la démarche euthanasique à des conditions supplémentaires. C'est au législateur qu'il appartient d'énumérer les conditions dans lesquelles un acte déterminé ne peut être qualifié infraction. Le médecin qui estime ne pas pouvoir pratiquer une euthanasie alors que toutes les conditions prévues par la loi sont remplies, a parfaitement le droit de refuser de la pratiquer. Toutefois, cela ne lui donne pas le droit de subordonner cet acte à des conditions supplémentaires qu'il fixerait lui-même. Cette observation a été formulée à très juste titre par le professeur Herman Nys lors de son audition.

Nr. 100 VAN DE HEREN **VAN PARYS, VANDE WALLE, GOUTRY** EN MEVROUW **SCHAUVLIEGE**

Art. 4

In § 1, de volgende wijzigingen aanbrengen:

a) het eerste lid vervangen als volgt:

« § 1. Elke handelingsbekwame meerderjarige of ontvoogde minderjarige kan in een wilsverklaring zijn wil te kennen geven dat euthanasie wordt toegepast door een arts, ingeval hij zijn wil niet meer zou kunnen uiten. »;

b) in het derde lid de woorden «van wie er minstens één geen materieel belang heeft», **vervangen door de woorden** «die niet met de patiënt verwant zijn en geen rechtstreeks of onrechtstreeks belang bij het overlijden van de patiënt hebben of kunnen hebben» **en de woorden** «, uit vrije wil en niet als gevolg van enige externe druk», **invoegen tussen de woorden** «Zij moet schriftelijk» **en de woorden** «worden opgesteld»;

c) in het vierde lid, de woorden «die geen enkel materieel belang heeft» **vervangen door de woorden** «die geen enkel rechtstreeks of onrechtstreeks belang heeft of kan hebben»;

d) in het zesde lid, de woorden «vijf jaar» **vervangen door de woorden** «één jaar»;

e) het zevende lid vervangen als volgt :

«De wilsverklaring kan op elk ogenblik en zonder enige formaliteit worden ingetrokken. De intrekking van de wilsverklaring is bindend voor de arts ongeacht de wijze waarop hij hiervan kennis heeft gekregen.»;

f) het laatste lid hiervan vervangen als volgt:

«De Koning bepaalt de nadere regels inzake de opstelling, de aanpassing en de intrekking van de wilsverklaring. Hij voorziet tevens in de mogelijkheid van registratie via het rijksregister.».

VERANTWOORDING

a) De Raad van State bepaalde in zijn advies dat in § 1 de voorwaarden moeten worden weggelaten. Het komt niet de persoon toe die een wilsverklaring formuleert om te preciseren onder welke voorwaarden de arts aan wie de wilsverklaring wordt overhandigd, euthanasie zou kunnen uitvoeren. Deze voorwaarden worden immers bij de wet bepaald. De (toekomstige) patiënt kan er niet van afwijken.

N° 100 DE MM. **VAN PARYS, VANDE WALLE, GOUTRY** ET MME **SCHAUVLIEGE**

Art. 4

Au § 1er, apporter les modifications suivantes:

a) Remplacer l'alinéa 1er par la disposition suivante:

« § 1er. Tout majeur ou mineur émancipé capable peut faire connaître, dans une déclaration, sa volonté qu'un médecin pratique une euthanasie, pour le cas où il ne pourrait plus manifester sa volonté. »;

b) À l'alinéa 3, remplacer les mots « dont l'un au moins n'aura pas d'intérêt matériel » **par les mots** « qui ne sont pas apparentés au patient et qui n'ont pas ou qui ne peuvent pas avoir d'intérêt direct ou indirect au décès du patient » **et insérer les mots** « être faite de plein gré et non à la suite d'une pression extérieure, » **entre les mots** « Elle doit être constatée par écrit, » **et le mot** « dressée »;

c) À l'alinéa 4, remplacer les mots « qui ne peut avoir aucun intérêt matériel » **par les mots** « qui ne peut avoir aucun intérêt direct ou indirect ».

d) À l'alinéa 6, remplacer les mots « de cinq ans » **par les mots** « d'un an »;

e) Remplacer l'alinéa sept par la disposition suivante :

« La déclaration peut être retirée à tout moment et sans aucune formalité. Le retrait de la déclaration est contraignant pour le médecin quelle que soit la manière dont il en a été informé. »;

f) Remplacer le dernier alinéa par la disposition suivante:

« Le Roi détermine les modalités relatives à la présentation, à l'adaptation et au retrait de la déclaration. Il prévoit également une possibilité d'enregistrement par l'entremise des services du registre national. ».

JUSTIFICATION

a) Le Conseil d'État a indiqué, dans son avis, que les conditions énoncées au § 1er devraient être omises. Il n'appartient pas à la personne qui formule une déclaration anticipée de préciser dans quelles conditions le médecin à qui elle serait remise, pourrait pratiquer une euthanasie. Ces conditions sont en effet fixées par la loi. Le (futur) patient ne peut pas y déroger.

b) Er moet voorzien worden in een maximale onafhankelijkheid van de getuigen ten aanzien van wie de patiënt zijn wilsverklaring opstelt. De schriftelijke verklaring van de patiënt met betrekking tot bepaalde voorkeuren of bezwaren moet zijn gebaseerd op de vrije wil van deze patiënt. Hij mag hierbij niet onder druk worden gezet.

c) De uitsluiting van een mogelijk materieel voordeel volstaat niet om mogelijke druk uit te sluiten op diegene die de wilsverklaring wenst af te leggen.

Ook immateriële of onrechtstreekse voordelen dienen te worden uitgesloten (bijvoorbeeld «zorgmoetheid» bij de familie).

d) De vooropgestelde termijn van vijf jaar is arbitrair en te lang. In een termijn van vijf jaar kan de visie van de patiënt grondig zijn veranderd. Evenzeer is het mogelijk dat de medische situatie en de therapeutische mogelijkheden op het ogenblik van het opstellen van de wilsverklaring grondig gewijzigd zijn.

Met de wilsverklaring kan derhalve enkel rekening worden gehouden indien die minder dan een jaar voor het moment waarop de patiënt zijn wil niet meer kan uiten, werd opgesteld of (her)bevestigd.

e) De intrekking van de wilsverklaring kan niet aan voorwaarden of formaliteiten verbonden zijn.

f) De Raad van State merkt terecht op dat een te ruime machtiging is toebedeeld aan de Koning om de opstelling, de registratie, de herbevestiging, de intrekking en bekendmaking van de wilsverklaring te bepalen. De Raad merkt terecht op dat de huidige tekst de indruk wekt dat de wilsverklaring moet worden geregistreerd en dat de artsen enkel via de diensten van het rijksregister op de hoogte kunnen zijn van het bestaan van een wilsverklaring.

Tony VAN PARYS (CD&V)
Joke SCHAUVLIEGE (CD&V)
José VANDE WALLE (CD&V)
Luc GOUTRY (CD&V)

Nr. 101 VAN DE HEREN **VAN PARYS EN VANDE WALLE** EN MEVROUW **SCHAUVLIEGE**

Art. 4

In § 1, zesde lid, de woorden «betrokkene zijn wil niet meer kan uiten» vervangen door de woorden «de uitvoering van de wilsverklaring wordt aangevraagd».

b) Il faut veiller à l'indépendance maximale des témoins en présence desquels le patient fait sa déclaration. La déclaration écrite du patient relative à des préférences ou à des objections doit être basée sur le libre arbitre de celui-ci. Il ne peut pas être mis sous pression en l'espèce.

c) L'exclusion d'un éventuel avantage matériel n'est pas suffisante pour exclure que s'exercent des pressions sur celui qui souhaite faire la déclaration.

Il convient également d'exclure les avantages autres que matériels ou indirects (par exemple la « lassitude » de la famille).

d) La durée de la période présupposée de cinq ans est arbitraire et trop longue. Sur une période de cinq ans, le point de vue du patient peut avoir complètement changé, il est également possible que la situation médicale et les possibilités thérapeutiques aient complètement changé par rapport à la situation au moment où la déclaration a été faite.

On ne peut, par conséquent, tenir compte de la déclaration que si celle-ci a été faite ou (re)confirmée moins d'un an avant le moment où le patient est dans l'impossibilité de manifester sa volonté.

e) Le retrait de la déclaration ne doit pas être soumis à des conditions ou à des formalités.

f) Le Conseil d'État souligne, à juste titre, qu'il est donné une habilitation très large au Roi pour déterminer les modalités relatives à la présentation, à la conservation, à la confirmation, au retrait et à la communication de la déclaration. Le Conseil d'État souligne également, à juste titre, que le texte actuel laisse entendre que la déclaration doit être enregistrée et que les médecins ne peuvent être informés de l'existence d'une déclaration que par l'intermédiaire des services du registre national.

N° 101 DE MM. **VAN PARYS, VANDE WALLE ET MME SCHAUVLIEGE**

Art. 4

Au § 1er, alinéa 6, remplacer les mots «le début de l'impossibilité de manifester sa volonté» par les mots «le moment de la demande d'exécution de la déclaration».

VERANTWOORDING

Professor Herman Nys merkt terecht op dat het voor de arts praktisch onmogelijk is om vast te stellen sedert wanneer de patiënt niet meer in staat was om zijn wil te uiten. Bijgevolg moet hij steunen op een subjectief gegeven om de geldigheid van de wilsverklaring te beoordelen. Het moment waarop de uitvoering van de wilsverklaring wordt gevraagd is een objectief gegeven; van dit moment kan makkelijk worden teruggerekend naar het moment van de opstelling.

Nr. 102 VAN DE HEREN **VAN PARYS EN VANDE WALLE** EN MEVROUW **SCHAUVLIEGE**

Art. 4

De volgende wijzigingen aanbrengen:

a) in het opschrift van hoofdstuk III tussen het woord «de» en het woord «wilsverklaring» het woord «voorafgaande» invoegen;

b) in artikel 4 het woord «wilsverklaring» telkens vervangen door de woorden «voorafgaande wilsverklaring».

VERANTWOORDING

Hoofdstuk III handelt over het verzoek dat vooraf wordt uitgedrukt en op papier wordt gezet. Het gaat dus over de voorafgaande wilsverklaring, niet over de wilsverklaring of het verzoek tout court.

Tony VAN PARYS (CD&V)
Joke SCHAUVLIEGE (CD&V)
Jos VANDE WALLE (CD&V)

Nr. 103 VAN DE HEREN **GOUTRY EN ARENS**

Art. 3

Dit artikel aanvullen met een § 6, luidend als volgt:

«§ 6. De Koning legt de vorm, de inhoud en de voorwaarden vast waaraan het medisch dossier moet voldoen.»

JUSTIFICATION

Le professeur NYS fait remarquer, à juste titre, qu'il est pratiquement impossible pour le médecin d'établir à partir de quel moment le patient n'était plus en mesure d'exprimer sa volonté et il doit, par conséquent, s'appuyer sur une donnée subjective pour juger de la validité de la déclaration. Le moment de la demande d'exécution de la déclaration est une donnée objective; à partir de ce moment, il est aisé de remonter au jour de la rédaction de la déclaration.

N° 102 DE MM. **VAN PARYS, VANDE WALLE ET MME SCHAUVLIEGE**

Art. 4

Apporter les modifications suivantes:

A) Dans le texte néerlandais de l'intitulé du chapitre III, entre le mot «de» et le mot «wilsverklaring», insérer le mot «voorafgaande»;

B) Dans le texte néerlandais de l'article 4, remplacer chaque fois le mot «wilsverklaring» par les mots «voorafgaande wilsverklaring» et dans le texte français de l'article 4, remplacer, au besoin, le mot «déclaration» par les mots «déclaration anticipée».

JUSTIFICATION

Le chapitre III traite de la demande qui a été préalablement exprimée et couchée sur papier, et non pas de la déclaration ou de la demande tout court.

N° 103 DE MM. **GOUTRY ET ARENS**

Art. 3

Compléter cet article par un § 6, libellé comme suit :

«§ 6. Le Roi fixe la forme et le contenu du dossier médical, ainsi que les conditions qu'il doit remplir.»

VERANTWOORDING

Naar analogie met alle andere documenten en formulieren die men invoert in het kader van deze wet, willen we alle onduidelijkheid wegnemen door aan de Koning de opdracht te geven de precieze voorwaarden te bepalen waaraan het medisch dossier moet voldoen. Het medisch dossier is immers een «sleutel» in de hele registratie- en verantwoordingsprocedure.

Luc GOUTRY (CD&V)
Joseph ARENS (PSC)

Nr. 104 VAN DE HEREN **GOUTRY EN ARENS EN MEVROUW SCHAUVLIEGE**

Art. 7

In het vierde lid, punt 2 aanvullen als volgt:

«Onder de plaats wordt verstaan een gedetailleerde opgave van bijvoorbeeld de instelling of het ziekenhuis waar de euthanasie werd uitgevoerd;».

VERANTWOORDING

Dit is van belang voor de statistieken en het onderzoek dat men wil doen.

Nr. 105 VAN DE HEREN **GOUTRY EN ARENS EN MEVROUW SCHAUVLIEGE**

Art. 13

Na de woorden «van het eerste verslag» de woorden «en alle volgende tweejaarlijkse verslagen» invoegen.

VERANTWOORDING

Over elk verslag dat wordt neergelegd in toepassing van artikel 9 moet het Parlement debatteren.

Luc GOUTRY (CD&V)
Joseph ARENS (PSC)
Joke SCHAUVLIEGE (CD&V)

JUSTIFICATION

Comme pour tous les autres documents et formulaires prévus par cette loi, nous proposons, afin de dissiper toute ambiguïté, de charger le Roi de déterminer les conditions précises que le dossier médical doit remplir. Le dossier médical constitue en effet un élément clé de la procédure d'enregistrement et de justification.

N° 104 DE M. **GOUTRY ET ARENS ET MME SCHAUVLIEGE**

Art. 7

À l'alinéa 4, compléter le 2° par les mots « par «le lieu », il y a lieu d'entendre une indication détaillée de l'établissement ou de l'hôpital où l'euthanasie a été pratiquée ; ».

JUSTIFICATION

Une telle indication est importante pour les statistiques et pour la vérification à laquelle il sera procédé.

N°105 DE MM. **GOUTRY ET ARENS ET MME SCHAUVLIEGE**

Art. 13

Insérer, entre les mots «du premier rapport» et les mots «et, le cas échéant,», les mots «, de tous les rapports bisannuels suivants».

JUSTIFICATION

Il convient que chaque rapport qui est déposé en application de l'article 9 fasse l'objet d'un débat parlementaire.